



В.М. ГОЛУБ, Н.П. ГОЛУБ

Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини
Україна, 20300 м. Умань, вул. Садова, 2

ДЕКОРАТИВНІ ГІДРОФІТИ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЇХ В ОЗЕЛЕНЕННІ ВОДОЙМ

Розглядається можливість озеленення природних і штучних водойм з використанням гідрофітів природної флори. Відзначається, що флора водойм Правобережного Лісостепу багата на декоративні гідрофіти. Пропонуються критерії оцінки декоративності видів, за якими проаналізовано 88 видів судинних рослин.

Зростаючий вплив господарської діяльності на довкілля стає дедалі глобальнішим. До господарського використання залучаються території, на яких раніше зростали різні види природної флори і які виконували рекреаційну функцію. Тепер цю роль виконують прибережні та мілководні ділянки водойм, які проте не завжди мають привабливий вигляд, що зумовлено відсутністю видів рослин з високими декоративними якостями. Особливо це стосується штучних водойм різного призначення, які використовуються як об'єкти рекреації. Причиною цього є недостатнє вивчення питань, пов'язаних з озелененням таких водойм. Серед них чи не найважливішим є оцінка існуючого біорізноманіття гідрофітів природної флори щодо їх декоративності та перспектив використання в озелененні.

© В.М. ГОЛУБ, Н.П. ГОЛУБ, 2002

Метою нашої роботи був аналіз декоративної флори водойм Правобережного Лісостепу та обґрунтування принципів відбору видів для використання в озелененні. Для вирішення поставлених завдань були проведені польові та напівстаціонарні дослідження флори водойм Правобережного Лісостепу України.

Як свідчать літературні джерела, флора водойм даного регіону досліджувалася фрагментарно. Крім цього, вивчення флори проводилося в різні за силою періоди антропогенного впливу на рослинність водойм [1–7]. Декоративні якості гідрофітів у літературі майже не згадуються, хоча на значну їх цінність використання в озелененні вказують багато авторів [3–5].

За літературними даними та в результаті польових досліджень встановлено, що флора водойм Правобережного Лісостепу налічує

117 видів судинних рослин (це більше половини загальної флори водойм України). З них понад 70 % мають декоративні якості.

Нами було проаналізовано 88 видів судинних рослин. Оцінка декоративності провадилася за бальною системою. Оцінювалися такі ознаки: загальний вигляд (привабливість), тривалість цвітіння, рясність цвітіння, декоративність виду до і після цвітіння, вимоги до умов місцезростання. Перелік ознак може доповнюватися.

1. Загальний вигляд (привабливість) — інтегральний суб'єктивний показник.

Як показали наші дослідження, найвищий бал (3) отримали види, що згадуються в українському фольклорі (очерет, латаття, осоки). Двома балами оцінюються види, які формують декоративні композиції, одним балом — усі інші.

2. Тривалість цвітіння є одним із показників декоративності виду. За цим показником рослини, період цвітіння яких продовжується понад 4 місяці (*Nymphaea alba* L., *Nuphar lutea* (L.) Smith, *Nymphoides peltata* (S.G. Gmel.) O. Kuntze та ін.) отримують 5 балів; 3–4 місяці — 4 бали, 2–3 місяці — 3 бали, 1–2 місяці — 2 бали, менше 1 місяця (*Trapa natans* L. s. l., *Typha* L., *Phragmites* Adans. тощо) — 1 бал.

3. Рясність цвітіння виду також важлива для визначення декоративності, зокрема це стосується водних рослин, значна частина яких має дрібні квітки (*Alisma* L., *Myosotis* L., *Callitriche* L. тощо). Найвищу кількість балів (3) отримують види, квітки яких зацвітають з інтервалом 5–10 днів (*Lythrum* L., *Iris* L., *Caltha* L., *Ranunculus* L., *Batrachium* (DC.) S.F. Gray та ін.), 2 бали — з інтервалом цвітіння 10–15 днів, 1 бал — 15–25 днів.

4. Декоративність виду до і після цвітіння має велике значення особливо при формуванні композицій із гідрофітів.

Тому види, які до і після цвітіння відзначаються високою декоративністю (*Phragmites*, *Nymphaea*, *Nymphoides* та інші), отримують 3 бали. Двома балами оцінюються види, що мають більшу декоративність у фазі вегетації та цвітіння або цвітіння та плодоношення (*Typha*). Один бал отримують види, які мають високу декоративність лише в період цвітіння (*Lythrum*, *Caltha*, *Naumburgia Moench*, *Epilobium* L. тощо).

5. Вимоги до умов місцезростання опосередковано характеризують потенційну можливість створення декоративних композицій за участю видів, які отримали найвищі бали за раніше перерахованими критеріями. Види з широкою екологічною амплітудою оцінюються трьома балами, із середньою — двома, із вузькою — одним.

За сумою балів усі досліджені види розіб'ємо на три групи.

Перша група — найперспективніші для озеленення види, загальна оцінка яких становить 14 і більше балів: *Nuphar lutea*, *Nymphaea alba*, *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.

Друга група охоплює види, які мають загальну оцінку 10–13 балів: *Acorus calamus* L., *Alisma gramineum* Gey., *A. lanceolatum* With., *A. plantago-aquatica* L., *Batrachium aquatile* (L.) Dumort., *B. rionii* (Lagger) Nym., *B. trichophyllum* (Chaix) Bosch, *Beckmannia eruciformis* (L.) Host, *Bolboschoenus maritinus* (L.) Palla, *Butomus umbellatus* L., *Calestania palustris* (L.) K. Pol., *Callitriche sophocarpa* Sendtner, *C. hamulata* Kutz. ex Koch, *C. hermaphroditica* L., *C. stagnalis* Scop., *C. verna* L., *Ceratophyllum platyacantum* Cham., *Cicyta virosa* L., *Cladium mariscus* (L.) Pohl, *Comarum palustre* L., *Glyceria arundinacea* Kunth., *G. fluitans* (L.) R. Br., *G. plicata* (Fries) Fries, *Hydrocharis morsus-ranae* L., *Iris pseudacorus* L., *Lysimachia vulgaris* L.,



Lythrum salicaria L., *Mentha aquatica* L., *Myriophyllum spicatum* L., *M. verticillatum* L., *Nymphoides peltata*, *Oenanthe aquatica* (L.) Poir., *Phalaroides arundinacea* (L.) Rausch, *Polygonum amphybium* L., *Potamogeton acutifolius* Link, *P. compressus* L., *P. lucens* L., *P. natans* L., *P. nodosus* Poir., *P. perfoliatus* L., *Ranunculus lingua* L., *Rorippa amphibia* (L.) Bess., *Rumex hydrolapathum* Huds., *Sagittaria sagittifolia* Willd., *Scirpus lacustris* L., *S. tabernemontani* C.C. Gmel., *Sium latifolium* L., *Sparganium emersum* Rehm., *S. minimum* Wallr., *Stratiotes aloides* L., *Typha angustifolia* L., *T. laxmanii* G. Epech., *T. minima* Funk, *T. schuttleworthii* Koch et Sond., *Utricularia vulgaris* L., *Vallisneria spiralis* L.

До третьої групи відносяться види, які отримали менше 10 балів: *Aldrovanda vesiculosa* L., *Batrachium foeniculaseum* (Gilib.) V. Krecz., *Calla palustris* L., *Carex acutiformis* Ehnh., *C. melanostachya* Bieb. ex Willd., *C. paniculata* L., *C. pseudocyperus* L., *C. vulpina* L., *Catabrosa aquatica* (L.) Beauv., *Elatine alsinastrium* L., *E. hydropiper* L., *Equisetum fluviatile* L., *Hottonia palustris* L., *Lemna gibba* L., *L. minor* L., *Menyanthes trifoliata* L., *Naumburgia thyrsoflora* (L.) Reichenb., *Potamogeton rutilus* Wulfg., *P. sarmaticus* Maemets., *Salvinia natans* (L.) All., *Siella erectum* (Huds.) V. Pimen., *S. sisaroides* DC., *Utricularia intermedia* Hayne, *U. minor* L.

Проведений аналіз переконливо свідчить про значні потенційні можливості представників флори водойм Правобережного Лісостепу щодо використання їх в озелененні. Крім цього, як показали наші дослідження, близько 20 видів судинних рослин (*Typha natans*, *Nymphaea alba*, *Nuphar lutea*, *Nymphoides peltata*, *Typha schuttleworthii*, *Sparganium minimum*, *Salvinia natans*, *Pota-*

mogeton rutilus, *P. acutifolius*, *Naumburgia thyrsoflora*, *Menyanthes trifoliata*, *Lemna gibba*, *Iris pseudacorus*, *Hottonia palustris*, *Glyceria arundinacea*, *Cladium mariscus*) є рідкісними та зникаючими, тому введення їх до асортименту декоративних рослин сприятиме вирішенню завдання охорони цих видів, яке нині набуло особливої актуальності.

Виконане дослідження є лише першим етапом роботи, спрямованої на широке залучення водних рослин в озеленення. Наступним завданням має бути підбір асортименту видів відповідно до умов місцезростань, методів вирощування водних видів у природних і штучних водоймах та формування ландшафтних композицій.

1. Балашов Л.С., Семеніхін В.І., Семеніхіна К.А., Дубина Д.В. Поширення видів роду *Myriophyllum* L. на Україні, їх екологія і ценологія // Укр. ботан. журн. — 1980. — 37, № 6. — С. 30–36.

2. Вакуленко К.М. До списку вищих водних рослин Вінницької округи // Журн. біо-зоологічного циклу УАН. — 1933. — № 2 (6). — С. 3–7.

3. Дубина Д.В. Поширення, екологія та ценологія *Marsilea quadrifolia* на Україні // Укр. ботан. журн. — 1981. — 38, № 1. — С. 228.

4. Дубина Д.В. Рослинність водойм долини р. Південний Буг, її флористичні особливості та охорона // Укр. ботан. журн. — 1986. — 43, № 6. — С. 64–69.

5. Дубина Д.В., Мороз С.А. Плавун шитолитий (*Nymphoides peltata* (S. Gmel.) O. Kuntze) в Україні // Там само. — 1977. — 37, № 4. — С. 398–402.

6. Дубина Д.В. Форми и разновидности кувшиноквых природной флоры в Украине // Матер. I Всесоюз. конф. по высшим водным растениям: — К.: Наук. думка, 1977. — С. 8–10.

7. Дубина Д.В. Кувшинковые Украины. — К.: Наук. думка, 1982. — 228 с.

ДЕКОРАТИВНЫЕ ГИДРОФИТЫ
ПРАВОБЕРЕЖНОЙ ЛЕСОСТЕПИ УКРАИНЫ
И ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИХ
В ОЗЕЛЕНЕНИИ ВОДОЕМОВ

В.Н. Голуб, Н.П. Голуб

Уманский государственный педагогический
университет им. П. Тычины, Украина, г. Умань

Рассматривается возможность озеленения природных и искусственных водоемов с использованием гидрофитов природной флоры. Отмечается, что флора водоемов Правобережной Лесостепи богата декоративными гидрофитами. Предлагаются критерии оценки декоративности видов, по которым проанализировано 88 видов сосудистых растений.

DECORATIVE HYDROPHITES OF RIGHT-
BANK FOREST-STEPPE OF UKRAINE AND
PERSPECTIVES OF THEIR USING FOR
DECORATION OF WATER RESERVOIRS

V.N. Golub, N.P. Golub

P. Tychyna Uman Pedagogical University,
Ukraine, Uman

The capacity of decoration of natural and man-made water reservoirs by species of natural flora (hydrophites) is considered. The abundance of Right-Bank Forest-Steppe water reservoir flora with decorative hydrophites is pointed out. The criteria of estimation of the decorativeness of species by which 88 species of vascular plants have been analyzed are proposed.